

Egyet nem értések fonetikai jellemzői középiskolások beszédében

Weidl Zsófia

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
weidlzsofi@gmail.com

Kivonat: A kutatás célja a verbális egyet nem értések fonetikai és pragmatikai elemzése középiskolások spontán beszédében, vitahelyzetben. Az egyetértés általában a preferált, míg az egyet nem értés inkább a nem preferált beszédcselekvések közé sorolódik (Schegloff et al. 1977). Georgakopoulou (2001) szerint azonban a ritualizált vagy barátságos konfliktus gyakran megjelenik az egymással közeli kapcsolatban álló, egyenrangú beszédpartnerek interakciói során.

A vizsgálat során egyetértő és egyet nem értő beszélgetéseket vetek össze. A 10 társalgás elemzése az egyszerre beszélés fonetikai paramétereit mellett kitér a tempó és az alaphérvencia értékeire is. A diákok egyet nem értései során az egyetértésekben megjelenő értékektől eltérő alaphérvenciával és artikulációs tempóval nyilatkoztak meg.

1 Bevezetés

Az emberek közötti szóbeli kommunikáció során a beszédpartnerek véleménye nem mindig egyezik, s ezt gyakran egymás tudtára is adják. Az ilyen típusú egyet nem értéket meghatározhatjuk egy állítás igazságtartalmának megcáfolásaként, egy szándékkal vagy egy cselekedettel kapcsolatos állásfoglalásként, értékítéletként (Bándli 2009). Mindegyikben közös a beszédpartnertől eltérő vélemény kifejezése. Koczogh (2012) meghatározása alapján a verbális egyet nem értés olyan vélemény kifejezése, melynek tartalma vagy illokúciós ereje részben vagy teljesen ellentmond egy azt megelőző megnyilatkozásnak.

Az egyet nem értés jelenségét sok kutatás vizsgálta már a pragmatika felől. Elsőként Goffman (1967) arculatelméletében jelent meg. Az arculat olyan énkép, amelyet társadalmilag jóváhagyott tulajdonságok körvonalaznak. Ezen jelenséghez járul az arculatmunka, amely bármely olyan cselekedet, amit valaki annak érdekében végez, hogy összhangban maradjon az általa mutatott arculattal. A találkozásainkat igyekszünk úgy alakítani, hogy mind a saját, mind a partnerünk önbecsülése és az ehhez kapcsolódóan kialakított arculat megmaradjon. Tehát az arculatóvás az a tevékenység, amellyel fenntartjuk másokban azt a benyomást, hogy nem veszítettük el az arculatunkat. Ugyanakkor a kialakított arculat folyamatos óvása alapvető társadalmi korlátozás, hiszen nem

Weidl Zsófia: Egyet nem értések fonetikai jellemzői középiskolások beszédében. In Váradi Tamás (sorozatszerkesztő), Ludányi Zsófia, Gráci Tekla Etelka (szerkesztő): *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2019. XIII. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 2019. 138–147. DOI: 10.18135/Alknyelvdok.2019.13.11

csupán saját arculatunk óvása a cél, hanem a beszélgetőpartner arculatvesztésének elkerülése is. Ezekből a társadalmi szabályokból az következik, hogy a másik fél véleményét inkább jóváhagyjuk, s a kapcsolatfenntartás érdekében szóban inkább elismerjük azt is, amivel alapvetően nem értünk egyet. Tehát az arculatvédő tevékenységek során nem mondunk ki olyan tényeket, amelyek ellentmondhatnak a másik állításainak, így kerüljük az egyet nem értéseket (Goffman 1967).

A következő, az egyet nem értések vizsgálatával kapcsolatos fontos elmélet, Brown és Levinson (1987) udvariasságelmélete. Ebben meghatározzák, hogy a tartózkodó arculat kialakítása a másoktól való függetlenségünket szimbolizálja, míg a közelítő arculat kialakításakor a beszédpartnerrel való egyetértésre törekszünk. Megállapítják, hogy a zavartalan interakció feltétele egymás arculatának elfogadása és megőrzése, és minden illokúciós aktus arculatfenyegető aktusként értelmezhető. Ezekből fakadóan az egyet nem értés kifejezése az arculatfenyegetés egy típusa, amikor a másik fél arculatáról negatív véleménnyel vagyunk. Tehát az arculatfenyegető aktusok elkerülésének egyik stratégiája az egyetértésre való törekvés (Brown–Levinson 1987).

A konverzációelemzés keretei közt is végeztek vizsgálatokat az egyet nem értésekre vonatkozóan. Sacks (1973) megállapította, hogy az egyetértésre való törekvés alapvető társalgási szabály, amelyet egyet nem értésünk kifejezésekor megszegünk, s az interakciók során a beszédpartnerek jellemzően arra törekednek, hogy ezen szabályt betartsák. Tehát társadalmilag inkább támogatott az egyet nem értések elkerülése, mint valós vélekedésünk nyílt megfogalmazása. Preferált és nem preferált beszédcselekvések elkülönítésekor az egyetértések általánosan preferáltak, míg az egyet nem értések a leggyakrabban nem preferáltak. A válaszlépések tekintetében az egyetértések preferáltak, az egyet nem értés pedig sokszor késleltetve, a válaszlépés belsejében vagy végén jelenik meg (Sacks 1973).

Szintén a preferált és nem preferált válaszlépések elkülönítésével kapcsolatban Schegloff és munkatársai (1977) megállapították, hogy a preferált válaszlépések szerkezetileg egyszerűek, míg a nem preferált válaszlépéseket strukturális komplexitás jellemzi, például hosszabb szünet, hezitáló bevezetés, kérdő formájú ismétlés; tehát bírnak fonetikailag is mérhető jegyekkel.

A későbbi egyet nem értéseket érintő vizsgálatok nem anyanyelvi beszélgetésekben figyelték meg a jelenséget. Pearson (1986) kutatásában az egyet nem értések kifejezésére szolgáló pragmatikai eszközöket vizsgálta az angol második nyelvként beszélők körében. Megállapította, hogy ezek a beszélők sokszor explicit módon fejezik ki véleményüket olyan helyzetekben is, amelyekben ez természetellenesnek hathat egy anyanyelvi beszélő számára, valamint gyakran nem adnak hangot egyet nem értésüknek olyan helyzetekben, amelyekben anyanyelvükön hangot adtak volna (Pearson 1986).

García 1989-es kutatása az egyet nem értések típusait vizsgálta, valamint már kulturális különbségeket is igyekezett megállapítani a jelenséggel kapcsolatban. Adatközlői amerikaiak és venezuelaiak voltak, az ő angol nyelvű egyet nem értéseiket vizsgálta. A feladat különböző arculatfenyegető aktusok eljátszása volt, mert így elő tudta idézni az alapvetően nem preferált egyet nem értést. Következtetései között szintén szerepelt az a megállapítás, hogy az egyet nem értések során komplexebb stratégiákat alkalmaztak azok a beszélők, akik anyanyelvükön nyilatkoztak meg. A nem anyanyelvi beszélők megnyilatkozásaira a szerkezeti egyszerűség volt jellemző (García 1989).

Mivel ezen kísérletek eredményeiből fakadóan megállapítható, hogy az egyet nem értésünket nem mindig adjuk könnyen a beszélőpartner tudtára, ezért olyan szituációk kell létrehozni, amelyben ez mégis megtörténik. A további kutatásokban az egyet nem

értés jelenségét szintén olyan módon vizsgálták, hogy igyekeztek olyan szituációkat előállítani, amikor az egyet nem értés válik a preferált beszédcselekvéssé.

Pomerantz (1984) az egyet nem értések típusait vizsgálta együttműködő beszélgetésekben. Ő is megállapította, hogy alapvetően az egyetértés a preferált beszédaktus, amely egyszerű szerkezetű; míg az egyet nem értés nem preferált, és strukturális komplexitás jellemzi, valamint gyakran homályos megfogalmazású és késleltetett. Ugyanakkor megállapította azt is, hogy az egyet nem értés bizonyos kontextusokban preferált megnyilvánulás is lehet, például olyan megjegyzések után, amikor a beszédpartner negatív állítást fogalmaz meg önmagáról. Amikor azonban az egyet nem értés válik preferált aktussá, a látszólagos egyetértés az egyet nem értés jele lehet (Pomerantz 1984).

Kotthoff (1993) az ellentmondás kifejezésének jellemzőit vizsgálta vitahelyzetben. Megállapítása szerint a barátságos beszélgetések egyik fő szervezőereje a konszenzusra való törekvés, azonban vitahelyzetben megváltoznak a preferenciaviszonyok, és az ellentmondás lesz az elvárt válaszlépés, ilyenkor fontos gyorsan és koherens módon ellentmondani.

2000-ben Rees-Miller egyetemi szituációkban vizsgálta az oktatók és a hallgatók egyet nem értési stratégiáit; az egyet nem értések megvalósítási módját a társadalmi távolság és az egyet nem értés mértékének függvényében. Az egyet nem értésekről megállapította, hogy a beszélő a beszédpartner által kimondott vagy feltételezett pozíciót nem tartja igaznak, és olyan megnyilatkozással válaszol, amelynek proposíció tartalma más. A pedagógiai kontextusban sokszor magának a specifikus helyzetnek, valamint a cselekvés (tanítás-tanulás) céljának nagyobb hatása van az egyet nem értés nyelvi megformálására (Rees-Miller 2000).

Kakava (2002) szintén pragmatikai szempontból vizsgálta az egyet nem értéseket görög nyelvű beszélők körében. Megállapításai szerint az egyet nem értés mindig válaszlépés valamire, és az egyet nem értések kifejezőmódjára hatással van a beszélők kora, neme és a köztük levő ismertség mértéke. Mindezek mellett kulturális különbségek is felfedezhetők a jelenséggel kapcsolatban, léteznek olyan kultúrák, ahol a vitatkozás kifejezetten elvárt beszédaktus. Valamint fontos megállapításai közé tartozik, hogy habár alapvetően az egyet nem értések nem preferáltak, az egymással közeli kapcsolatban álló beszélők között az ellentmondás megengedett jelenség, preferálttá válhat.

Georgakopoulou (2001) kutatási kérdései közé tartozott, hogy az egyet nem értések mennyiben nem preferáltak és arculatfenyegetők, illetve milyen módon fejezik ki a beszélők. Adatközlői egymást jól ismerő fiatalok voltak, akiknek a vitaszituációkban elhangzó beszélgetéseit vizsgálta. Megállapította, hogy a ritualizált vagy barátságos konfliktus gyakran megjelenik az egymással közeli kapcsolatban álló, egyenrangú beszédpartnerek – jellemzően kamasz baráti társaságok – interakciói során. Ezen túlmenően azt is kimutatta, hogy az intimitás mértéke hatással van az ellentmondás hatásának megítélésére: a magas fokú intimitás a nem preferált tartományból a preferált tartományba helyezheti az egyet nem értést. Ugyanakkor azt is kijelenti, hogy a diskurzuszstratégiák közösség szintű általánosítása túlságosan egyszerűsítő, inkább az egyéni különbségek jellemzőek.

Edstrom 2004-es kutatása során megállapította, hogy vannak kulturálisan meghatározott hasonlóságok is a beszédaktusok megvalósításában, például a preferált és nem preferált lépések közti válogatáskor. Ő is leszögezi azonban, hogy nem tekinthetünk el az egyéni variációktól sem, amelyek személyes preferenciákon alapulnak.

A magyar nyelvű kutatások az egyet nem értésekre vonatkozóan szintén pragmatikai szempontból tettek megállapításokat. Bándli (2011) vizsgálatában ugyancsak egyet nem értéseket kiváltó szituációkban figyelte meg adatközlőit. Eredményei alapján az

egyét nem értékek megvalósítását szolgáló stratégiák választása nagy mértékben szituációfüggő, s ezen stratégiaválasztás összefügg a társadalmi távolsággal.

Koczogh 2012-es kutatásában egyetemisták verbális egyet nem értéseit vizsgálta szociopragmatikai szempontból. Eredményei alapján elmondható, hogy az egyet nem értékek vizsgálatakor nem egyszerű általános következtetéseket levonni, ugyanis az egyéni különbségek, jellemzők igencsak meghatározók. Ezeken kívül fontos változóként funkcionál a kor, a nem és az ismertségi fok.

Kutatásomban középiskolás fiatalok verbális egyet nem értéseinek pragmafonetikai elemzését végeztem el. Hipotéziseim szerint 1. a diákok egyet nem értékeik során az egyetértésekben megjelenő paramétereiktől eltérő alaphangmagassággal és artikulációs tempóval nyilatkoznak meg; 2. az egyszerre beszélés aránya nagyobb az egyet nem értékek során.

2 Módszertan

A kutatás résztvevője 10 fő volt, 15 és 19 év közötti középiskolás fiúk. Mindannyian ugyanazon gimnáziumba járnak, s szociális helyzetük megközelítőleg azonos, szociális távolság nincs köztük.

A kísérletet egy magyar nyelvórába ágyazott retorikai feladatként valósítottam meg. A gyerekek előre meghatározott módon párokat alkottak. A diákok párokba állításához előzetesen szociometriát (Mérei 1971/2006) készítettem a kutatásban részt vevő diákok osztályaiban, hogy a köztük levő viszonyokat pontosabban megismerjem. A szociometria elkészülte után olyan diákokat választottam vitapartnereknek, akik közel megegyezően magas szimpátiaviszonyban, ismertségi fokon állnak, tehát barátok.

Ezután minden pár kapott két témát, amelyekről vitázniuk kellett. A vitaszituáció megteremtésével idéztem elő az egyet nem értő szituációkat. Az adatközlőknek az egyik vita során ellenkező, míg a másik során azonos álláspontot kellett képviselniük, s az egyetértő beszélgetések szolgálták a vizsgálat során kontrollhelyzetként, ezekhez viszonyítva elemeztem az egyet nem értékeket. Az egyes témák meghatározása után mindkét fél utasítást kapott arról is, hogy pontosan mely álláspont mellett kell érvelniük, s egyikük sem tudta, hogy mi a másik feladata. Az irányított állásfoglalás után a feleknek volt idejük arra, hogy érveket dolgozzanak ki a megadott álláspont mellett. Miután a vitapartnerek megkapták a témájukat, a következő instrukció hangzott el: *Csendben gyűjts össze 5-6 érvet az állítás mellett/ellen, majd utána beszélgetés során győzd meg velük a párod!*

A témák meghatározásához előzetesen kérdőíves felmérést végeztem a diákok körében. Ezen kérdőívben azt térképeztem fel, hogyan vélekednek több, a köztudatban jelenlevő, megosztó témáról, valamint olyan témákat is felvettem, amelyek az iskolai élethez kapcsolódnak. A kérdőívekben Likert-skálán (Likert 1932) 1-től 5-ig kellett jelölniük a gyerekeknek, hogy mely állítással milyen mértékben értenek egyet. Egy-egy főbb témához több állítás is tartozott, így a biztosabb eredmény érdekében többször kellett véleményt nyilvánítaniuk ugyanarról a témakörrel a diákoknak. Ennek segítségével kiszűrtem azokat a témákat, amelyek nem váltottak ki érdeklődést a diákokból, és az eredmények alapján választottam ki a főbb vitatémákat. A kérdőív alapján a kiválasztott vitatémák közé egyaránt kerültek olyanok, amelyek közéleti, megosztó témakörök, s olyanok is, bár kisebb számban, amelyek inkább az iskolai élethez kapcsolódnak. A vitapartnerek kialakítása során arra törekedtem, hogy mindenki a valós álláspontját képviselje, hogy minél eredményesebben nyilvánítsanak véleményt.

A vitákról hangfelvételt készítettem, melyeket omnidirekcionális kondenzátoros fej-mikrofonnal és kétsatornás külső hangkárttyával vettem fel. Ez lehetővé tette, hogy az egyes beszélők hanganyagát külön is elemezzem, és bár a másik résztvevő beszéde is behallatszott az adott beszélő felvételébe, annak intenzitása jóval kisebb volt, ezáltal az egyszerre beszélések pontosabb elemzése is lehetővé vált.

Az elkészült felvételeket a Praat szoftver (Boersma–Weenink 2012) segítségével beszédszakasz- és szószinten annotáltam. A hanganyagokon elsősorban a szupraszegmentális szerkezetet vizsgáltam meg, valamint az egyszerre beszélés jelenségét.

Elsőként az egyetértéseket tartalmazó hanganyagokat elemeztem; megállapítottam a beszélők átlagos alaphangfrekvenciáját, valamint kiszámítottam a beszélők átlagos artikulációs tempóját. Ezen értékekhez viszonyítva mindezt megvizsgáltam az egyet nem értéseket tartalmazó beszélgetésekben is, továbbá azt is elemeztem, hogy ezek milyen összefüggésben vannak az egyszerre beszélés jelenségével.

3 Eredmények

Az eredmények bemutatása során ismertetem a hanganyagok időtartamát, a beszélők artikulációs tempóját és alaphangfrekvenciáját, ezeken túl az egyszerre beszélés jelenségéről teszek megállapításokat.

3.1 A viták időtartama

Az egyetértő és az egyet nem értő beszélgetések hossza, valamint az egyszerre beszélések időtartama látható az 1. ábrán. Egymás mellett láthatóak az egy pártól származó egyetértő és egyet nem értő hanganyagok adatai.

A viták, beszélgetések tiszta beszédidejét tekintve az egyet nem értést tartalmazó beszélgetések három pár esetében hosszabb időtartamúak, két pár esetében rövidebbek voltak. Az első és második beszélőpárnál voltak a leghosszabb időtartamú viták, beszélgetések, mindkettő pár esetében az egyet nem értő beszélgetések voltak megközelítőleg 20%-kal hosszabb időtartamúak. A harmadik és a negyedik pár esetében a beszélgetések rövidebb időtartamúak voltak, mint a többi párnál, s az egyetértő és az egyet nem értő viták hossza közel megegyező hosszúságú volt; a harmadik párnál minimálisan az egyet nem értések voltak a hosszabbak, míg a negyedik párnál minimális különbséggel az egyetértések voltak hosszabb időtartamúak. Az ötödik pár esetében az egyetértő beszélgetések voltak hosszabb időtartamúak. Tehát nem lehet egyértelműen kijelenteni minden pár esetében, hogy az egyetértések során könnyebben, gyorsabban lezárták volna a beszélgetést, ez inkább az adott témától is függött.

Az egyszerre beszéléseket tekintve megállapítható, hogy a negyedik pár esetében nem volt ilyen jelenség, míg a harmadik párnál csak az egyetértésekkor jelent meg. Ugyanakkor az is elmondható, hogy a párok produkálták a legrövidebb időtartamú vitákat, tehát ezen eredmény nem meglepő. Jellemző volt rájuk mindkét kondícióban, hogy kivárták, amíg beszédpartnerük befejezi mondandóját, nem vágta egymás szavába. A negyedik párnál felmerülő rövid egyszerre beszélés is egy hosszabb szünet után következett, amikor mindketten hosszabban arra vártak, hogy a másik beszélő szólaljon meg, s végül egyszerre kezdték el a beszédet, majd el is hallgattak.

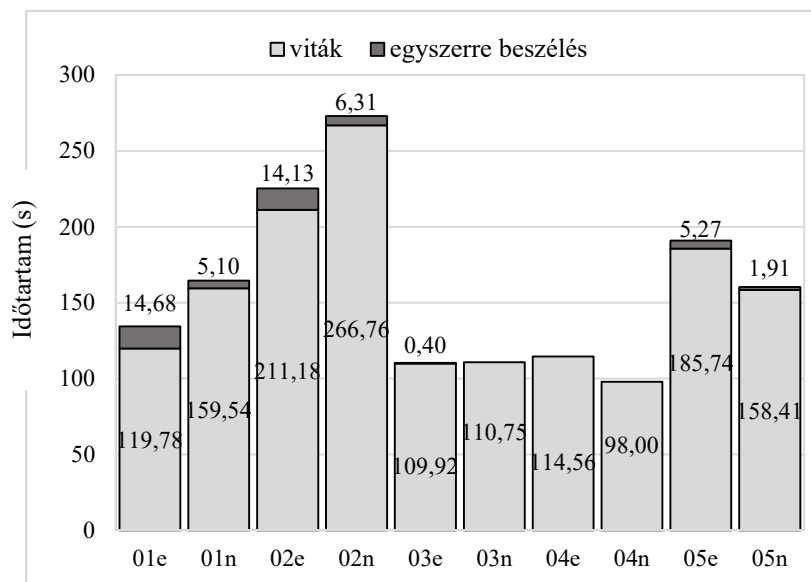
Az egyszerre beszélések aránya az első pár esetében volt a legnagyobb mindkét kondícióban, 10,92% egyetértésekkor és 3,1% egyet nem értésekkor. A többi pár esetében

ezen értékek alacsonyabbak voltak. Általában helyeslő vagy ellenkező közbevetések voltak mindkét beszédtypusnál, illetve egyetértésekkor gyakran egymás gondolatmenetének folytatása, egy elkezdett történet befejezése során jelent meg az egyszerre beszélés jelensége.

A második párnál az egyszerre beszélés aránya 6,27% volt egyetértésekkor és 2,31% egyet nem értésekkor. Ezen arányok nem túl magasak, tekintve, hogy e pár tiszta beszédideje volt a leghosszabb. Az ő esetükben is általában helyeslő megnyilatkozásokkor jelent meg az egyszerre beszélés.

Az ötödik pár esetében az egyszerre beszélés aránya 2,76% volt egyetértésekkor, és ennél alacsonyabb, 1,19% egyet nem értésekkor. Esetükben is általában helyeslő megnyilatkozásokkor vagy a másik mondandójának kiegészítésekor jelent meg az egyszerre beszélés.

A jelenség időtartamaránya minden pár esetében az egyetértő beszélgetéseknél volt magasabb. Ezek általában helyeslő megnyilatkozások, míg az egymás szavába vágás ritkább az egyet nem értéseknél; a negyedik párnál kifejezetten jellemző volt az, hogy megvárták a beszélők, amíg a másik befejezi a gondolatmenetét, érvét.

1. ábra. A viták időtartama és az egyszerre beszélés aránya

3.2 Artikulációs tempó

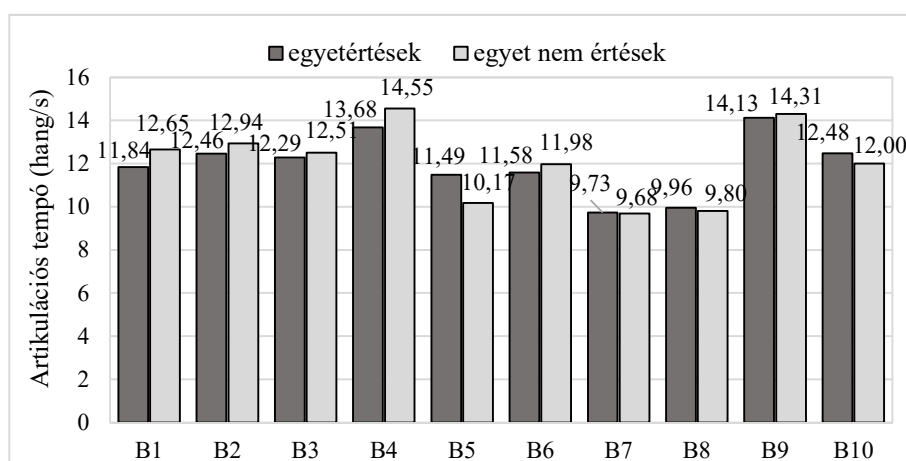
A 2. ábrán látható a 10 beszélő artikulációs tempója egyetértéseik és egyet nem értéseik esetén.

A beszélők átlagos artikulációs tempója 9,73 hang/s és 14,13 hang/s között helyezkedett el egyetértések során, míg egyet nem értésekkor 9,68 hang/s és 14,55 hang/s között. Hat beszélő esetében az artikulációs tempó gyorsabb volt az egyet nem értéseknél, mint az egyetértéseknél, négy beszélő esetében ez fordított volt. Ezen különbségek

egy-egy pár esetében nem voltak oly eltérőek, inkább beszélőnkénti eltéréseket fedezhetünk fel az átlagos artikulációs tempo tekintetében.

A B9 és B4 beszélők artikulációs tempója volt a legmagasabb mind az egyetértések-nél, mind az egyet nem értékek-nél, 14 hang/s körüliek, míg beszédpartnereiké 12 hang/s körüliek mindkét kondícióban. A B7 és B8 beszélők artikulációs tempója volt a legalacsonyabb, közel egyenlők értékeik; ők vitapartnerek voltak. Feltételezhető, hogy valamelyik beszélő alkalmazkodott a párjához. Hasonló alkalmazkodás feltételezhető a B1–B2 pár esetében, valamint a B5–B6 pár esetében, közel egyenlő artikulációs tempo volt megfigyelhető esetükben is.

Továbbá elmondható még, hogy az egyetértések és az egyet nem értő viták esetében is a párok ugyanazon tagja beszélt gyorsabb artikulációs tempóval, még ha közelítettek is egymáshoz a beszélőpárok artikulációs tempóértékei, a köztük levő reláció mindkét kondíció esetében megmaradt.

2. ábra. A beszélők artikulációs tempója

3.3 Alapfrekvencia

A 3. ábrán láthatóak a beszélők átlagos alapfrekvencia-értékei egyetértések és egyet nem értések esetén.

Elmondható, hogy a beszélők átlagos alapfrekvenciája 101,02 Hz és 130,53 Hz között mozgott az egyet nem értések során, és 111,45 Hz és 138,91 Hz között az egyetértések során. Tehát az egyet nem értő viták alkalmával alacsonyabb alapfrekvenciával nyilatkoztak meg a beszélők, s e megállapítás egyénenként is igaz a tízből kilenc adatközlő esetében. Csupán B6 beszélő esetében volt magasabb az alapfrekvencia az egyet nem értések során.

A legmagasabb alapfrekvencia-értékek B3 és B4 beszélők esetében mérhetőek, akik beszédpartnerek voltak. Míg a legalacsonyabb értékek B9 és B10 beszélők esetében voltak találhatóak, akik szintén egy párt alkottak. Feltételezhető, hogy az alapfrekvencia tekintetében is lehetséges, hogy a diákok valamilyen módon alkalmazkodtak beszédpartnerükhöz, ugyanis B1 és B2 párok, valamint B5 és B6 vitapartnerek esetében is

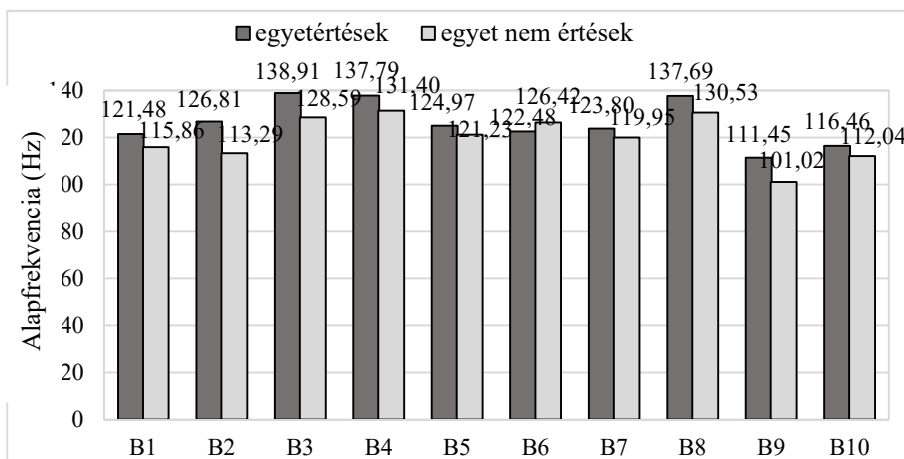
egymáshoz közeli alapfrekvencia-értékek voltak mérhetőek mind az egyetértéseknél, mind az egyet nem értéseknél.

3.4 Alapfrekvencia egyszerre beszéléseknél

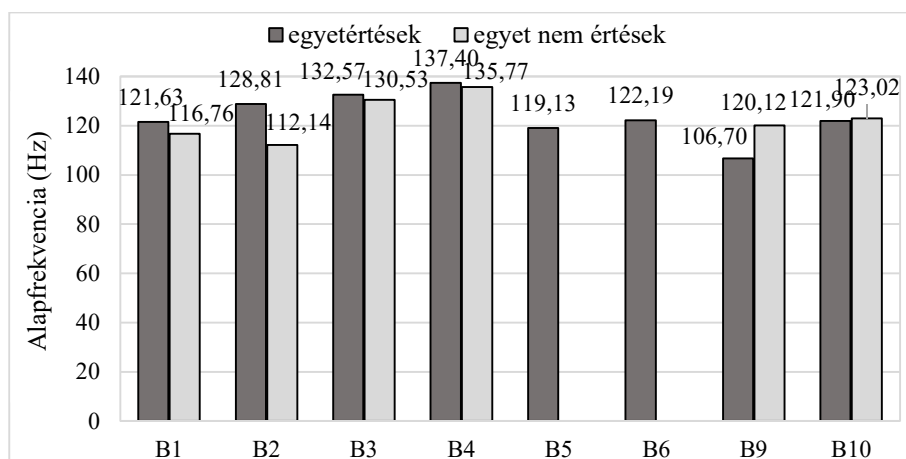
Az 4. ábrán látható a vitapartnerek átlagos alapfrekvenciája egyszerre beszélésekkor az egyetértések és az egyet nem értések esetében. Ezen értékek mérése azokon a szakaszokon történt, ahol nem jelenik meg a másik beszélő beszéde.

B7 és B8 beszédpartnereknél nem fordult elő egyszerre beszélés. Míg B5 és B6 beszélőknél, akik szintén párt alkottak, csupán az egyetértésekkor tűnt fel a jelenség, mindkettőjük esetében minimálisan alacsonyabb az alapfrekvencia értéke egyszerre beszéléskor.

B9 és B10 vitapartnereknél az egyszerre beszélések esetében magasabb alapfrekvencia volt mérhető egyet nem értéskor, mint egyetértéskor, holott az átlagos alapfrekvenciájuk esetében az arány épp fordított volt (vö. 3. ábra).

3. ábra. A beszélők átlagos alapfrekvenciája

4. ábra. A beszélők átlagos alapfrekvenciája egyszerre beszélések esetén

B1 és B2, valamint B3 és B4 beszélőpároknál minimálisan ugyan, de inkább emelkedett az alapfrekvencia egyszerre beszélésekkor az átlagos alapfrekvenciához képest, de arányuk az egyetértések és az egyet nem értések viszonylatában nem változott, ugyanúgy az egyet nem értések során volt magasabb az alapfrekvencia értéke egyszerre beszélésekkor is.

4 Következtetések

A diákok egyet nem értéseik során az egyetértésekben megjelenő paraméterektől eltérő alaphangmagassággal és artikulációs tempóval nyilatkoztak meg – az f_0 inkább alacsonyabb volt, az artikulációs tempó pedig általában magasabb, ugyanakkor viszonylag nagy az egyéni különbségek szerepe.

Ezen különbségek összefüggnek egyéb pragmatikai jellemzőkkel. Az egyszerre beszélés aránya nem minden beszélő esetében nagyobb az egyet nem értések során. Az egyetértésekkor előforduló egyszerre beszélések általában helyeslő megnyilatkozások, az egymás szavába vágás ritkább az egyet nem értéseknél.

Az eddigi eredmények alapján feltételezhető, hogy a beszédpartnerek valamilyen módon alkalmazkodnak egymáshoz, de ennek bizonyítása és okainak pontosítása még vizsgálatot igényel.

A kutatás a továbbiakban kiterjeszhető a nemek közti eltérések vizsgálatára is (lány-lány és lány-fiú párok vizsgálata is), valamint vizsgálhatóak még egyéb szuprasegmentumok (szünetek, intenzitás, beszéddallam) és pragmatikai jellemzők (diskurzusjelölők).

Köszönetnyilvánítás

A kutatást az NKFI 128810 pályázat támogatta.

Irodalom

- Bándli J. 2011. *Az egyet nem értés pragmatikája*. PhD-értekezés. Pécsi Tudományegyetem.
- Boersma, P. – Weenink, D. 2012. *Praat: doing phonetics by computer (Version 5.1)*. Elérhető: http://www.fon.hum.uva.nl/praat/download_win.html (letöltés ideje: 2019. 01. 30.)
- Brown, P. – Levinson, S. 1987. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edstrom, A. 2004. Expressions of disagreement by Venezuelans in conversation: reconsidering the influence of culture. *Journal of Pragmatics* 36: 1499–1518.
- García, C. 1989. Disagreeing and requesting by Americans and Venezuelans. *Linguistics and Education* 1: 299–322.
- Georgakopoulou, A. 2001. Arguing about the future: On indirect disagreements in conversations. *Journal of Pragmatics* 32: 1881–1900.
- Goffman, E. 1967. On face-work. In: *Interaction ritual: essays on face to face behavior*. New York: Doubleday Anchor. 5–46.
- Kakava, C. 2002. Opposition in modern Greek discourse: Cultural and contextual constraints. *Journal of Pragmatics* 34: 1537–1568.
- Koczogh, H. V. 2012. *The Effects of Gender and Social Distance on the Expression of Verbal Disagreement Employed by Hungarian Undergraduate Students*. PhD-értekezés. Debreceni Egyetem.
- Kotthoff, H. 1993. Disagreement and concession in disputes: On the context sensitivity of preference structures. *Language in Society* 22: 193–216.
- Likert, R. 1932. A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology* 140: 1–55.
- Mérei F. 1971/2006. *Közösségek rejtett hálózata*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Pearson, E. 1986. Agreement/disagreement. An example of results of discourse analysis applied to the oral English classroom. *ITL Review of Applied Linguistics* 74: 47–61.
- Pomerantz, A. 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shapes. In: Atkinson, J. – Heritage, J. (szerk.) *Structures of social interaction: Studies in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. 57–101.
- Rees-Miller, J. 2000. Power, severity, and context in disagreement. *Journal of Pragmatics* 32: 1087–1111.
- Sacks, H. 1973. On the preferences for agreement and contiguity in sequences in conversation. Public lecture at the Linguistic Institute, University of Michigan. In: Button, G. – Lee, J. R. E. (szerk.) *Talk and Social Organisation*. Clevedon, UK: Multilingual Matters. 54–69.
- Schegloff, E. – Jefferson, G. – Sacks, H. 1977. The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language* 53: 361–382.